

Opole, 16.09.2024

Dr hab. Brygida Pudełko, prof. UO  
Instytut Nauk o Literaturze  
Uniwersytet Opolski

**Recenzja pracy doktorskiej pani mgr Kornelii Lasoty pt. "Myths, Gods and saga Structure. On Heroism and Tradition in the Old-Norse Sagas"**

Przedstawiona mi do recenzji praca doktorska pani mgr Kornelii Lasoty pt. "Myths, Gods and saga Structure. On Heroism and Tradition in the Old-Norse Sagas" liczy 173 strony i składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, streszczeń w języku angielskim i polskim oraz siedmiu ilustracji. Każdy rozdział podzielono na dziewięć lub dziesięć podrozdziałów. Tytuły podrozdziałów zostały podane i w przeważającej większości stanowią pełne odzwierciedlenie ich treści. Chociaż układ rozdziałów jest logiczny i spójny, to moim zdaniem, należałoby podać także tytuły rozdziałów, których w pracy brak. Brak precyzyjnie sformułowanego tytułu rozdziału utrudnia szybką orientację w strukturze rozdziału i podejmowanie całościowej oceny treści w nim zawartych. Bibliografia jest obszerna i należy podkreślić, że dokonano imponującego doboru dostępnych pozycji książkowych (ponad 150) oraz źródeł internetowych (18), You Tube (1) oraz filmów (6), zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Co ważne, znacząca większość publikacji to opracowania nowe, wydane w ostatnich 10-15 latach, co świadczy o rzetelnym wkładzie Doktorantki w zgłębienie tematu oraz o jej dociekliwości badawczej.

Pracę otwiera Wstęp (str. 6-8), precyzyjnie uzasadniający wybór tematu badawczego, którego celem jest, jak stwierdza Doktorantka, wprowadzenie nowego, odświeżonego obrazu bohaterstwa w staronordyckich sagach i poematach heroicznym (6), a analizie oraz porównaniu zostanie poddana staronordycka *Saga o Wölsungach* i niemiecki epos *Pieśń o Nibelungach*, oraz, jak zaznacza Autorka, inne teksty takie jak „Podróż bohatera” Johna Campbella, legendy arturiańskie oraz utwory J.R.R.Tolkiena, w których można dopatrzeć się analogii do *Sagi o Wölsungach* i *Pieśni o Nibelungach*, a także opera Richarda Wagnera *Der Ring des Nibelungen* oparta na *Pieśni o Nibelungach*. Wstęp kończy się stwierdzeniem, że w rozprawie zostanie także ukazany wpływ tradycji i literatury nordyckiej na współczesną literaturę, oraz popkulturę (7-8).

W rozdziale I (str. 8-36), którego celem jest wprowadzenie zagadnień i pojęć kluczowych dla zrozumienia dalszej części pracy, Autorka przedstawia kluczowe elementy dotyczące pochodzenia sagi staronordyckiej, stanu badań nad sagami, metody badawcze, pojęcia *Lof* i *Wyrd*, które posłużą jako narzędzia badawcze w kolejnych rozdziałach dysertacji.

Zwrócono uwagę, że mimo wielości badań nad mitami i sagami staronordyckimi, nadal jest wiele kwestii wymagających pogłębionych badań. Znajduje to odzwierciedlenie w rosnącej liczbie prac krytycznych, które pojawiły się w ostatnich latach. Dokonując przeglądu stanu badań nad sagami i mitami Doktorantka słusznie przywołuje wypowiedzi zagranicznych i krajowych autorytetów – widać, iż Autorka szuka uzasadnienia dla swoich tez i hipotez w pracach reprezentujących różne strategie opisu. Znaleźć więc można w jej wywodach odwołania do badaczy takich jak: Clunies Ross i Jackson Crawford, którzy nie tylko starają się zrozumieć teksty sag w nowym kontekście, ale także prezentują nowe warianty tłumaczeń starszych tekstów aby nadać im nową perspektywę. Autorka przywołuje także polskich badaczy takich jak: Remigiusz Gogosz czy Anna Kaiper. Kolejną kwestią poruszoną przez Autorkę są badania nad koncepcją losu w sagach staronordyckich prowadzone przez badaczy takich jak: Otfried Ehrismann czy Carlyne Larrington, którzy zwracają uwagę na niedostatek badań w tej kwestii. Autorka słusznie zauważa, że prace wielu badaczy, którzy opierali swoją wiedzę dotyczącą kwestii losu w sagach na opracowaniach osiemnastowiecznych, czy też późniejszych np. z okresu II wojny światowej, nie są obecnie uznawane za istotne w dyskusjach na temat badań nad sagami, a powodem jest ich problematyczny charakter – zwłaszcza w związku z niewłaściwym użyciem i niezrozumieniem pogańskiej symboliki w tamtym okresie (12-13).

W ostatnim paragrafie tego podrozdziału Autorka pisze, że badania prowadzone nad *Sagą o Wölsungach* skupiają się w zdecydowanej większości wokół przekładu Williama Morrisa na który będzie się powoływała podczas analizy tej sagi w dalszej części pracy, oraz przywołuje operę *Der Ring des Nibelungen* skomponowaną przez Ryszarda Wagnera, opartą na wydarzeniach przedstawionych w „*Pieśni o Nibelungach*.” Podrozdział kończy się stwierdzeniem, że *Saga o Wölsungach* była w pewnym stopniu powiązana z mitem arturiańskim, a niniejsza praca będzie dalej badać powiązania między tymi dziełami, a także omawiać tłumaczenia opowieści arturiańskich na język staroislandzki oraz poszukać podobieństw i różnic, szczególnie tych dotyczących powiązań mitu z losem ukazany we wspomnianych dziełach (14). W końcowym fragmencie podrozdziału jest widoczny chaos i powtórzenia ze wstępu.

W podrozdziale dotyczącym metodologii stosowanej do interpretacji mitów i podań ludowych, Autorka stwierdza, że uczeni w dużej mierze opierają swoje badania na mitologiach starożytnej Grecji czy Rzymu, rzadko eksplorując inne obszary, takie jak mity perskie czy Majów. Doktorantka podkreśla, że mit nordycki bywa lekceważony, pomimo jego znacznego wpływu na różne kultury, nie tylko w Skandynawii, ale także w Wielkiej Brytanii, innych części Europy, czy poza nią, gdzie także można znaleźć historyczne dowody na temat wypraw

Normanów. Pojęcia *lof* (chęć bycia bohaterem) i *wyrd* (los), które stosowane są do analizy opowieści mitologicznych, są także przydatne do interpretacji sag, i będą one wykorzystane przez Autorkę w dalszej części pracy. Materiał źródłowy będzie porównywany ze sobą w celu wykazania różnic w różnych podkategoriach sag takich jak np. role społeczne w zależności od płci, obserwacje życia codziennego, badania nad zjawiskami nadprzyrodzonymi, a także do potwierdzenia lub obalenia kontekstu historycznego.

Na uwagę zasługuje fakt, że w badaniach nad mitami, analiza z zastosowaniem pojęć *lofi* i *wyrd* jest formą rzadko podejmowaną co, jak konstatuje Autorka, prawdopodobnie wynika z ich stosunkowo niedawnego pojawienia się. Choć *wyrd* pojawia się we wszystkich opracowaniach związanych z językiem staronordyckim, termin *lof* jest rzadko spotykany w użyciu naukowym. Dlatego też w niniejszej pracy ten termin zostanie zaprezentowany w nieco starszych interpretacjach, które wraz z nowymi odpowiednikami zapewniają w miarę kompleksowe rozumienie tego pojęcia. Z kolei *wyrd*, wyrażenie powszechnie spotykane w tłumaczeniach tekstów staronordyckich, nie odbiega zbytnio od pojęcia losu; życie prowadzone z określonym celem, którym są wybory dokonywane świadomie lub nie. interpretacja pojęcia *lof* przez Matta Garmana, wg którego *lof* służy do budowania atrybutów postaci, jego odwagi i samego siebie, co najlepiej ilustruje wg. Autorki pracy twórczość Michele'a de Montaigne, który w swoim eseju *Of Glory* ukazuje wiele punktów widzenia na temat poszukiwania chwały. Autorka słusznie zauważa za Margaret Clunies Ross, że w przypadku mitu staronordycko-islandzkiego większość powszechnie używanych motywów należy czytać przez bardzo specyficzny pryzmat kulturowy, ze względu na wielce hermetyczne społeczeństwo, w którym mit jest zakorzeniony, a także przytacza bardzo podobną opinię Garmana wyrażoną w analizie *Pieśni o Rolandzie*. Obaj pisarze sugerują czysty egoizm jako siłę napędową bohaterów, podczas gdy nieskończona ilość odważnych działań walczących u boku bohaterów zostaje zmarnowana, tylko po to, by zbudować reputację głównego bohatera. Wyjaśniając pojęcie *wyrd*, Doktorantka powołuje się na Waltera Baetke, wg. którego los jest tematem znacznie młodszym niż wiara w bogów oraz Waltera Gehla, dla którego (*fate and faith*) los i wiara, to odrębne tematy. Dowodem na to jest zwrócenie uwagi, że w tekstach staronordyckich *wyrd* jest często przedstawiany w odniesieniu do kogoś lub czegoś i wyrażany bezosobowo. Na przeznaczenie również nie wydaje się mieć wpływu żaden linearny upływ czasu. W następnym podrozdziale omówiono koncepcję podróży bohatera Josepha Campbella, będącego pod silnym wpływem jungowskiej analizy wierzeń heroicznych, zwłaszcza teorii archetypów. Campbell w swoim *Bohaterze o tysiącu twarzy* omawia podróż archetypowego bohatera przez pryzmat *lofi* i *wyrd*. Autorka słusznie podkreśla, że koncepcja *lof* odgrywa bardzo ważną rolę u Campbella,

ponieważ podążał on za Jungiem, który uważał *lof* za jeden z głównych czynników podróży bohatera. Campbell zauważa, że pewne niezmiennie elementy zależą wyłącznie od losu i nie mogą na nie wpływać czynniki zewnętrzne. Doktorantka także przedstawia stanowisko Maureen Murdock, która argumentuje, że monomit Campbella nie ma pełnego zastosowania do podróży odbywanych przez postaci kobiece. Murdock zauważa, że Campbell był skupiony jedynie na historiach męskich postaci. Analiza postaci kobiecych reprezentowanych w *Sadze o Wölsungach*, według koncepcji proponowanej przez Murdock, którą Autorka pracy uważa za bardzo interesującą, wymagałaby dalszych badań.

Autorka słusznie zaznacza czytelnika bardzo dokładnie i w wyczerpujący sposób z wyżej wymienionymi pojęciami, ponieważ przykłady ich użycia posłużą jako narzędzia badawcze do interpretacji i analizy materiału źródłowego.

W rozdziale II (str.37-78) Autorka w rzetelny sposób dokonała analizy *Sagi o Wölsungach* poprzez koncepcje *lof* i *wyrd* przyczyn zmiennego zainteresowania tą sagą oraz przeanalizowała różnice w tłumaczeniach sagi, takie jak: stworzenie świata, elementy nadprzyrodzone i znaczenie zwierząt w sadze. Autorka sprawnie rekonstruuje kontekst powstania dzieła i zachodzące zmiany na przestrzeni wieków. Uwaga została skupiona na tłumaczeniach Williama Morrisa – brytyjskiego artysty i poety, który wywarł ogromny wpływ na popularyzację islandzkiej literatury i kultury w epoce wiktoriańskiej, oraz Jacksona Crawforda – specjalizującego się w studiach staronordyckich, którego tłumaczenie uwzględniające aspekty kulturowe i geograficzne jest najnowszym tłumaczeniem we współczesnym języku angielskim. Tłumaczenia Morrisa i Crawforda Autorka opisuje jako udane, gdyż są one nadal wydawane drukiem i wydają się dość wiernie oddawać narrację oryginalnych sag (39). Wspomniano też o *Sadze Ragnara Lothbroka*, uważanej za „siostrzaną sagę” *Sagi o Wölsungach*.

Następny podrozdział zatytułowany „Analiza *Sagi o Wölsungach* jest de facto dokładnym streszczeniem tej sagi, zbyt długim, gdyż obejmującym 13 stron (42-55). Analiza sagi podrozdział praktycznie nie zawiera.

W trzecim podrozdziale „Sigurd Wölsung bohater nordycki,” Doktorantka skupiła się na opisie cech, którymi charakteryzują się bohaterskie postaci *Sagi o Wölsungach*. Powołuje się tutaj na Artura Szejtera, który wymienia trzy etapy nieodzowne do zostania bogiem, a mianowicie: przejście inicjacji, walka z wrogiem i zbieranie łupów. Wspomniano też o najstarszym typie bohatera, jaki możemy spotkać w sadze, którego Artur Szejter określa mianem „bohatera szamańskiego.” Koncepcja ta jest istotna w odniesieniu do rodziny Völsung, której członkowie są potomkami nordyckiego boga Odyna. Ta relacja sugeruje, że *Saga* ma

służyć jako punkt łączący ludzkość z boskością. Autorka sugeruje, że w *Sadze o Wölsungach* możliwe jest zastosowanie idei szamańskiego bohatera do Sigi, który jest bezpośrednim potomkiem Odyna i dzięki temu otrzymuje nadprzyrodzone moce, którego Christian Christiansen nazywa półbogiem. Należy stwierdzić, że zawartość podrozdziału nie do końca odpowiada jego tytułowi. Autorka bardzo mało uwagi poświęca Sigurðowi – bohaterowi nordyckiemu, koncentrując się głównie na narracji dworskiej, opisie cech bohatera, rodzinie Wölsungów (w tym postaciach kobiecych), w której każde pokolenie dziedziczy czyny swoich przodków a każdy następny męski potomek stawia sobie coraz wyższe cele i kieruje się nie tylko potrzebą zapewnienia sobie chwały, ale także koniecznością zapewnienia honoru swojemu nazwisku. W odniesieniu do Sigurða pojawia się jedynie stwierdzenie, że jest on bohaterem nordyckim wzorowanym jest na bohaterze germańskim, posiadającym także cechy człowieka wczesnego średniowiecza (58).

Kolejny podrozdział: „Zwierzęta w sadze. Cisi pomocnicy Sigurða” wydaje się być najlepszym podrozdziałem w tym rozdziale. Autorka w przejrzysty sposób prezentuje wpływ zwierząt na bohaterów sagi. Zwierzęta często pomagają bohaterom rozwiązać konflikty lub trudne sytuacje, pozornie nie angażując się w nie. Są także w stanie nieco skierować narrację w innym kierunku. I tak pojawia się tutaj koń Grani potomek Sleipnira – konia króla Odyna, któremu przypisano nadprzyrodzone zdolności, takie jak: zdolność do chodzenia po wodzie i chmurach, czy podróżowanie do krainy umarłych. W swoich rozważaniach Autorka uwzględniła także smoka – Fafnira, opisuje staronordyckie postrzeganie smoków i węży, etymologię imion tych stworzeń. Fafnir jest przedstawiony jako istota, która posiada ogromną wiedzę dostępną jedynie dla najmądrzejszych stworzeń i bogów.

Celem następnego podrozdziału jest zgłębienie motywu *úlfhednar* często ignorowanego w studiach staronordyckich. Autorka dokonuje interpretacji imion dwóch grup wojowników: *berserkir* - „niedźwiedzie koszule” i *úlfhednar* - „wilcze płaszcze” i spekuluje, że możliwe jest, że imiona nie miały żadnego związku ze sposobem ubioru wojowników, nie jest wykluczone, że skóry traktowano jako część ceremonii, opartej na mitycznych aspektach walki. Mając na uwadze znaczenie skór zwierząt, nie można wykluczyć, że rytuał przemieniania się w inne stworzenie mógł wiązać się ze spożyciem określonych ziół lub substancji, które mogłyby wywołać reakcje fizyczne u osób biorących udział w tym rytuale. Ten podrozdział, który zajmuje się także ceremoniami inicjacyjnymi można także zaliczyć do udanych.

W przedostatnim dobrze opracowanym podrozdziale omówiono kilka przykładów *lof* (bohaterskich wyborów) i *wyrd* (losu) przedstawionych w *Sadze o Wölsungach*. Autorka wskazuje na takie bohaterskie postaci jak: Sigi i jego syn Rerir, którzy są bezpośrednimi

potomkami boga Odyna. Należy mieć na uwadze, że moc wynikająca z bezpośredniego związku z bogiem Odynem sama w sobie zapewnia całej linii rodzinnej przeznaczenie do wielkości. Niemniej jednak, nie zawsze *Wyrd* rządzi działaniami wszystkich członków rodu.

Krótką konkluzją zamyka rozdział drugi i sygnalizuje, że dalsza część pracy będzie bazowała na wiedzy przedstawionej w tym rozdziale.

W rozdziale III (str. 79-108) Autorka w bardzo kompetentny sposób poddała analizie niemiecki poemat epicki *Pieśni o Nibelungach*, który porusza tematy podobne do tych omawianych w *Sadze o Wölsungach*. Przedstawiono historię powstania *Pieśni* oraz jej zmiany na przestrzeni wieków oraz powiązania z legendami arturiańskimi, powołując się przy tym na pracę Hartmanna von Aue *The Knight with the Lion* oraz Cyrila Edwardsa *The Nibelungenlied: The Lay of the Nibelungs*, a także Joahima Heinzle'a, wg. którego cała historia stojąca za niemieckim eposem jest głęboko zakorzeniona w *Codex Regius* oraz szwajcarskiego uczonego Johanna Jakoba Bodmera, który dostrzegł w *Pieśni o Nibelungach* związki z *Iliadą* Homera.

Tutaj, po raz kolejny Autorka wykazała się szeroką wiedzą na temat eposu niemieckiego, sprawnie rekonstruuje kontekst powstania dzieła i zachodzące zmiany na przestrzeni wieków oraz popiera swoje analizy bardzo dobrze dobranymi i zaprezentowanymi opracowaniami krytycznymi.

Następna sekcja, to sześciostronicowe streszczenie *Pieśni o Nibelungach*. Mimo, że tytuł sekcji zawiera również jej analizę, to analizy brak, podobnie jak w przypadku *Sagi o Wölsungach*.

Kolejny podrozdział jest poświęcony postaci Sigfrieda jako bohatera heroicznego i porównaniu go z Hagenem z *Sagi o Wölsungach*. Przy okazji prezentowania analizy obu bohaterów, Autorka nie tylko ciekawie kreśli istotne różnice w sposobie prezentacji obu bohaterów, ale także trafnie diagnozuje ich przyczyny. W porównaniu Hagenem, który musi lub ma odwagę dokonywać wyborów, Zygryd rzadko pojawia się w sytuacjach, w których jego działania mogłyby być nazwane bohaterskimi. Zygryd jest nam przedstawiany jako ucieleśnienie odwagi i wielkości, podczas gdy Hagen jest przebiegły i impulsywny. Analizie porównawczej kobiet i postaci pobocznych w *Pieśni o Nibelungach* i *Sadze o Wölsungach* poświęcono kolejną dobrze opracowaną sekcję. Autorka udowodniła, że w odróżnieniu od *Pieśni o Nibelungach*, kobiety w *Sadze o Wölsungach* odgrywają znaczącą rolę, posiadają zdolność przepowiadania przyszłości – cechę przypisaną tylko kobietom posiadającym silne magiczne moce i często stanowią siłę napędową narracji. Niemiecki epos ukazuje także szerszy krąg męskich postaci pobocznych, nadając tekstowi bardziej patriarchalny ton. Kobiety tak naprawdę nie biorą już spraw w swoje ręce, wydają się być otoczone przez mężczyzn.

Dokonując porównania *Sagi o Wölsungach* i *Pieśni o Nibelungach*, Autorka skupiła się na kluczowym aspekcie w odniesieniu do obu sag, a mianowicie, długości i tematyce obu dzieł. Poddano analizie i porównaniu miejsce akcji, relacje romantyczne bądź ich brak między głównymi bohaterami, okres jaki obejmują opowieści. W *Pieśni o Nibelungach*, podkreśla Autorka, uwaga jest skupiona tylko na jednym pokoleniu bohaterów, pomijając takie fakty jak: narodziny Sinfjotli, wątek zemsty dzieci króla Völsunga, brak wzmianki o Odynie ani o jakimkolwiek innym bogu. Jedyną częścią, która jest zachowana w miarę dokładnie, jest rozmieszczenie poszczególnych krajów i konflikty między nimi. Doktorantka poprawnie interpretuje różnice widoczne w obu utworach i dowodzi, że niemiecki epos jest próbą zbudowania innej historii wokół tych samych wydarzeń historycznych co *Saga o Wölsungach*. W obu przypadkach dominuje motyw zabicia smoka, jednak w niemieckiej wersji bohater kąpie się w krwi smoka, co czyni go odpornym na obrażenia fizyczne, z wyjątkiem jednego miejsca na plecach, do którego nie mógł dotrzeć. Wersja staronordycka nie tylko opowiada cały proces i historię Fafnira, ale także przedstawia Sigurda zjadającego serce smoka i picia jego krwi w celu zdobycia wiedzy zamiast siły fizycznej. Pojawia się słuszna konkluzja, że oba teksty mają wspólny rdzeń stąd mogą być postrzegane jako powiązane ze sobą, jednak postaci są nie tylko inaczej nazywane, ale także działania ukazane w *Sadze o Wölsungach* są całkowicie niezgodne z rzeczywistością przedstawioną w *Pieśni o Nibelungach*. Niemiecka wersja koncentruje się na przedstawieniu życia dworskiego. Zygfryd jest uosobieniem wartości i cnót odzwierciedlających ówczesne preferencje dworskie, natomiast Hagen jest uosobieniem zemsty. Obie postacie ukazują kluczowe wartości swoich czasów i dowodzą, że zemstę nie można porównywać z prawym i odważnym zachowaniem drugiej osoby.

W kolejnym podrozdziale Doktorantka starała się przedstawić przyczyny zmian w tekstach. Tutaj po raz kolejny widoczna jest duża wiedza Doktorantki dotycząca badanego materiału i opracowań naukowych. Powołując się na badaczy takich jak: Otfred Ehrisman, który skupia się na strukturze niemieckiego eposu i znacznych dysproporcjach w długości tekstu pomiędzy częścią I i II, a także Ehrismana, który dostrzega w *Pieśni o Nibelungach* połączenie romansu dworskiego z heroicznym eposem, czy Cyrila Edwardsa, który zauważa niezgodności pewnych elementów w ówczesnej kulturze dworskiej czy opisu wojny, który jest charakterystyczny dla końca XI w. ponieważ zawiera elementy takie jak pojedynki na kopie obecne w turniejach w romansach arturiańskich. Stąd *Pieśń o Nibelungach* jawi się jako skomplikowany materiał źródłowy do pracy, który przeszedł wiele zmian, a także zniknął na długi okres czasu. Nie jest zatem jasne, jak podejść do eposu, próbując go poprawnie

zinterpretować. Autorka konkluduje, że wydaje się, że nie istnieje precyzyjna interpretacja tego dzieła, biorąc pod uwagę, różne interpretacje badaczy analizujących rękopis.

Odnosząc się do koncepcji *lof* i *wyrd* Doktorantka powołała się znowu na Otfrieda Ehrismanna, który twierdzi, że zastosowanie koncepcji *wyrd* do *Pieśni o Nibelungach* jest absolutnie niemożliwe ponieważ nie ma tutaj losu, jest natomiast tragedia (104). Jednak bohaterowie bardzo często ulegają pokusie popełnienia czynów, które można porównać do koncepcji *lof*. Przykłady *lof* w eposie to np. chęć Zygryda do poślubienia Kriemhildy, czy zamiar Gunthera poślubienia królowej Islandii – Brunhildy, który jest silniejszy niż poczucie uczciwości czy też zachowanie Sigfrieda na polowaniu.

Zwrócono także uwagę na artefakty pojawiające się w analizowanych utworach. *Sadze o Wölsungach* i ich użycie jest częste i bardzo przejrzyste, a każdy przedmiot ma określone pochodzenie lub przeznaczenie, jak np. miecz Gram czy Grani – wierny wierzchowiec bohatera, niestety nie ma to przełożenia w przypadku *Pieśni o Nibelungach*. Autorka powołuje się na Joachima Heinzle'a, który stwierdza, że określenie pochodzenia przedmiotów nie jest dokładnie możliwe. Jako przykład podaje miecz Balmung, który odgrywa kluczową rolę w historii Sigfrieda, służąc jako narzędzie ochrony a ostatecznie staje się przyczyną upadku jego właściciela, a także pelerynę-niewidkę, która była wielokrotnie używana w całym eposie w celu oszukiwania postaci bez użycia magii.

W konkluzji rozdziału trzeciego, w którym przedstawiono ideę eposu niemieckiego, główne różnice pomiędzy tekstem niemieckim, a historią przedstawioną w wersji staronordyckiej Doktorantka stwierdziła, że mimo różnic, *Pieśń o Nibelungach* pozostaje pod silnym wpływem swojego nordyckiego poprzednika.

Dopelnieniem rozważań jest rozdział IV (str. 109-149), którego celem jest zbadanie wpływu kulturowego *Sagi o Wölsungach* i *Pieśni o Nibelungach* na cykl oper *Pierścień Nibelungów* Richarda Wagnera, które bazowane są na historii Sigurda/Zygryda. Mit arturiański oraz prace J.R.R. Tolkiena analizowane także są poprzez porównanie ze źródłowymi manuskryptami, ukazując wiele wspólnych motywów użytych we wszystkich omawianych tekstach. Rozdział czwarty omawia również inne rodzaje mediów, takie jak manga czy film, poszerzając wiedzę na temat recepcji i wykorzystania pewnych motywów z analizowanych tekstów źródłowych. Jak podkreśla Autorka, Richard Wagner, niemiecki kompozytor i teoretyk dramatu, zaczynając od skomponowania spektaklu muzycznego o Zygrydzie, rozwinął niemiecki epos do dzieła o ogromnej skali, a mianowicie, cyklu czterech odrębnych dramatów, z których każdy jest związany zarówno z *Sagą o Wölsungach* i *Pieśnią o Nibelungach*. Doktorantka zauważa, że postaci występujące w operach wydają się być zaczerpnięte przede



wszystkim z eposu germańskiego, ale Wagner nie wahał się umieścić w nich również germańskiej wersji bogów nordyckich.

Uwaga ostatniego rozdziału jest zwrócona także na motyw przeklętego złota i bogactwa, któremu zwykle towarzyszy jakaś klątwa, motyw, i który pojawia się we wszystkich przytoczonych do tej pory tekstach. Doktorantka udowadnia, że w przeciwieństwie do *Pieśni o Nibelungach*, w *Sadze o Wölsungach* jest niewiele wzmianek o przeklętym złocie i przeklętym pierścieniu, a w tłumaczeniu Jacksona Crawforda nie ma ich wcale. Podkreślono, że znaczenie pierścieni w kulturze nordyckiej jest całkowitym przeciwieństwem tego, co obserwujemy w *Pieśni o Nibelungach*, gdzie pierścienie w różnych postaciach były używane do celebrowania bohaterskich czynów, służyły jako oznaki odwagi, a także sugerowały status finansowy i społeczny. Autorka podaje wiele przykładów związanych ze złotym skarbem ukrytym w Renie i słusznie konstatuje, że w odróżnieniu od poprzednich tekstów, w cyklu oper Wagnera, złoto zajmuje centralne miejsce. W omawianym podrozdziale zatytułowanym „Motyw przeklętego złota,” Autorka koncentruje się głównie na porównaniu cyklu oper Wagnera z *Sagą o Wölsungach* oraz *Pieśnią o Nibelungach*, wskazując na wątki związane ze złotem, ale także omawia elementy, które wcześniej pojawiały się w omawianych materiałach źródłowych i zostały przedstawione w poprzednich rozdziałach – zarówno dotyczącego *Pieśni o Nibelungach* jak i *Sagi o Wölsungach*, (magiczny miecz, motyw konia Grani, komunikowanie się z ptakami. Może należałoby sformułować inaczej podtytuł, gdyż obecnie nie oddaje on w pełni kwestie omawiane w podrozdziale).

Autorka podkreśla w następnym podrozdziale, że Wagner nie jest jedynym, na którego duży wpływ wywarła *Saga o Wölsungach*. J.R.R. Tolkien również interesował się *Sagą o Wölsungach*, anglosaskim poematem *Beowulf* i jego podobieństwami ze źródłem staronordyckim oraz legendami arturiańskimi. Wątki z powyższych utworów można odnaleźć w np. w *The Silmarillion*, *The Hobbit*.

W podrozdziale dotyczącym mitów arturiańskich Doktorantka powołuje się na monografię *The Heroes of Tolkien* Davida Day'a, gdzie jej autor wskazuje na wiele wątków powiązanych z Arturem, Aragornem Tolkiena i Sigurdem Völsungiem (wszyscy bohaterowie zostali osieroceni przez swoich ojców i są prawowitymi spadkobiercami królestw, które zostały im odebrane w bitwie, stawiają czoła przeszkodom i są w stanie odzyskać swoje królestwa, a wszystko to dzięki silnym postaciom kobiecym, które stoją po ich stronie bez względu na wszystko, zdolność prorokowania, proces odzyskiwania miecza przeznaczony tylko dla bohatera u Tolkiena i w *Sadze o Wölsungach*.

Kolejny podrozdział jest poświęcony magicznemu mieczowi, obiecanemu i przyznawanemu tylko prawdziwemu bohaterowi. Magiczny miecz: Gram w „*Sadze o Wölsungach*,” Notung w *Pieśni o Nibelungach*, Balmung w *Cykle Pierścienia* Wagnera, Narsil – miecz Aragorna we *Władcy Pierścieni* i Excalibur, miecz króla Artura jest tym, co łączy wszystkie historie. Wskazano też na inne elementy łączące wymienione utwory, jak np. sposób wejścia w posiadanie broni zdolnej do walki z mrocznymi i nadprzyrodzonymi, czy też moc sił natury i powiązane ze światem przyrody.

Autorka zajęła się też wpływem *Sagi o Wölsungach* i *Pieśni o Nibelungach* na kształtowanie się wizerunku bohatera. Jak już zauważono w poprzednich rozdziałach, chociaż bohaterów obu utworów różni sposób zachowania w wielu sytuacjach, to jednak wizerunek bohaterskiej postaci dał solidny fundament przyszłym bohaterom, takim jak wspomniany Aragorn. Pomimo zauważalnych różnic pomiędzy sagą staronordycką a eposem niemieckim, wartości takie jak lojalność, odwaga i wielkość pozostają niezmiennie. Ostatecznie zarówno Sigurd, jak i Sigfried podjęli się przedsięwzięć wielokrotnie budzących wątpliwości, jednak Sigurd za życia okazał się mniej samolubny. Można śmiało stwierdzić, że oba dzieła literackie wywarły duży wpływ na ogólną definicję bohaterstwa i wyznaczyły pewne standardy swoim literackim potomkom. Doktorantka zauważa, że bohaterom XXI wieku daleko do ideałów, jakie dostarczają analizowane teksty. Podsumowując, omówieni powyżej bohaterowie byli potrzebni w czasach swego istnienia i z całą pewnością wywarli wpływ na wielorakie postacie bohaterskie (142).

W tej pracy wielokrotnie odwoływano się do koncepcji *lof* i *wyrd*. Co zaskakujące, Po wnikliwej analizie, Autorka dochodzi do wniosku, oba analizowane dzieła okazały się bardziej kontrastujące ze sobą, niż mogłoby się wydawać na pierwszy rzut oka i po wnikliwej analizie można stwierdzić, że są one podobne w niektórych zasadniczych aspektach i wydarzeniach. wspólne tło jest wyraźnie zarysowane, to zasadniczą różnicą jest jednak chrześcijański motyw zaprzeczenia losowi. Z tego powodu użycie *lof* i *wyrd* w celu prawidłowego porównania woluminów staje się niemożliwe. Niemniej jednak koncepcja *lof* pozostaje taka sama i jest widoczna w obu utworach. Co ciekawe, ten specyficzny sposób analizy obu rękopisów ukazał ewolucję postaci bohatera jako jednostki, a także wielką rolę, jaką religia odegrała w utrzymywaniu pojawiających się wraz z upływem czasu nowych przekazów ustnych.

Ważnym wydaje się odwołanie Autorki do wpływu obu historii na kulturę współczesną. Oba utwory wciąż zdobywają uznanie wśród czytelników stały i się inspiracją do aranżacji muzycznych, a także wiele filmów, gier wideo itp. Pojawiają się coraz to nowe tłumaczenia, istnieje również wiele innych produkcji luźno opartych lub inspirowanych Nibelungami.

Doktorantka wspomina film „Dark Kingdom: The Dragon King” czy „Die Nibelungen,” który był transmitowany w telewizji niemieckiej w 2004 roku, a także powieść Hagena von Tronje: *A Nibelungen-Roman*. Można zaobserwować także próby popkulturowego spojrzenia na oba utwory za pośrednictwem nowych mediów, jak na przykład próba stworzenia gry „Nibelungen Saga,” która została anulowana przez producenta w 2013 roku. Pojawiło się także wiele komiksów.

Podsumowując, stwierdzam, że praca stanowi oryginalne i dobrze umotywowane ujęcie problematyki, wskazując na dobre przygotowanie merytoryczne Doktorantki, poprzedzone wcześniejszymi badaniami oraz umiejętność prowadzenia pracy badawczej. Autorka posiada rozwinięte umiejętności analityczne, co przejawia się w jej spójnym wywodzie, ujętym w odpowiednie ramy metodologiczne. Daje się zauważyć jasność wywodów, co odzwierciedla stopień znajomości podjętej przez Autorkę problematyki, poprawny sposób jej rozumienia oraz umiejętność wykorzystania zdobytej wiedzy. Wyrażając własne stanowisko Doktorantka wielokrotnie konfrontuje je z istniejącymi opracowaniami krytycznymi, a także formułuje swoje opinie. Układ rozprawy jako całości nie budzi zastrzeżeń: każdy element strukturalny jest poprawnie zredagowany (poza wcześniejszymi uwagami dotyczącymi braku tytułów rozdziałów i sporadycznie, niepełnym odzwierciedleniem treści w podrozdziałach), poszczególne wątki poruszane w pracy wiążą się ze sobą i płynnie przechodzą w kolejne, każdy z rozdziałów, podobnie jak cała praca, kończy się przemyślanym podsumowaniem. Rozprawa pani Kornelii Lasoty jest ponadto przykładem poprawności technicznej: starannie zredagowany tekst napisany jest poprawnym językiem naukowym. Na uwagę zasługuje rzetelność wykonanej pracy, wielość materiału egzemplifikacyjnego i umiejętne wykorzystanie opracowań oraz teorii, którymi Doktorantka zrećcznie posługuje się do przedstawianych przez siebie analiz i interpretacji materiału badawczego. Wykorzystane bezbłędnie opracowania stanowią egzemplifikację tez, ale są też płaszczyzną dialogu, na podstawie których Autorka buduje własne sądy, uzupełnia o własną analizę przykładów i przemyślenia. Autorka sprawnie rekonstruuje kontekst powstania dzieła i zachodzące zmiany na przestrzeni wieków, swobodnie porusza się po trudnym temacie, przybliża pomijane kwestie. Ponadto przybliży wiele wątków i tematów kontekstowych, które dopełniają całościowy odbiór pracy i oferują szerszą perspektywę oraz szerszy kontekst recepcji inspirację i kulturowy wpływ na coraz to nowe pojawiające się dzieła inspirowane sagą staronordycką i eposem niemieckim.

Jednocześnie, jestem świadoma, że trudno ustrzec się błędów, które jednak łatwo wyeliminować.

Autorka obszernie omawia postaci zwierząt pojawiające się w poddanych analizie utworach. Może warto było mocniej zaakcentować fakt, że Fafnir, który pojawia się we wszystkich analizowanych utworach był silnym i bezwzględnym mężczyzną, którego chciwość pchnęła do zabójstwa ojca, co skutkowało przemianą w smoka. Ta historia jest ciągle aktualna i może służyć jako ostrzeżenie przed chciwością i egoizmem, które mogą prowadzić do zguby nawet najpotężniejsze istoty. To samo dotyczy Sleipnira – ósmionogiego konia króla Odyna. Olbrzym Loki – symbol oszustwa przemieniając się w klacz odciągnął ogiera Svadilfarię od pracy i uniemożliwił mu dokończenie muru, co zaowocowało narodzinami magicznego konia Sleipnira. Dobrze, że Autorka przywołuje Tolkiena w swoich wywodach, jednak sugerowałabym także podkreślenie faktu, że Tolkien nie był jedynym pisarzem, który w XX wieku kontynuował tradycje literatury wiktoriańskiej inspirowanej sagami i mitami Północy, to jednak pozostaje on najbardziej znanym pisarzem, którego dzieła są inspirowane tą literaturą.

Uwagi edytorskie i redakcyjne:

Rozprawa jest poprawnie opracowana i zredagowana. Niemniej jednak zdarzają się drobne błędy edytorskie, błędy językowe, stylistyczne, błędne pisanie dużej i małej litery, brak konsekwencji w stosowaniu kursywy bądź cudzysłowu np. w odniesieniu do omawianej sagi i pieśni, błędy interpunkcyjne (nie kropka, a odnośnik kończy zdanie np. str 34), błędy w bibliografii i przypisach – najbardziej razi konsekwentnie stosowany błędny zapis cytowanych pojedynczych stron w przypisach „pp.” w odniesieniu do pojedynczej strony zamiast „p.” Uchybienia, zaznaczone są przez mnie w treści rozprawy.

Wniosek końcowy:

W świetle przedstawionej opinii, wniosków końcowych oraz biorąc pod uwagę wskazane wątpliwości dotyczące pojedynczych fragmentów rozprawy stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca doktorska Pani mgr Kornelii Lasoty pt. "Myths, Gods and Saga Structure. On Heroism and Tradition in the Old-Norse Sagas" stanowi oryginalny wkład do stanu badań w dziedzinie literaturoznawstwa i tym samym spełnia wymagania zawarte w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Niniejszym wnioskuje o przyjęcie przedłożonej rozprawy i dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

*Magdalena Pucelik*